

EXAMENSARBETE

Våren 2015

Sektionen för Lärande och Miljö
Förskollärarytbildning, utbildningsvetenskap

Barns inflytande i lek

– ur några förskollärares perspektiv

Författare

Sofie Detterfelt

Sara Ekdahl

Handledare

Sara Lenninger

Examinator

Christel Persson

Barns inflytande i lek

- ur några förskollärares perspektiv

Childrens' influence in play

– from some preschool teachers perspectives

Abstract

Barns inflytande är en mänsklig rättighet och innebär att få vara en del av en gemenskap. Läroplanen för förskolan belyser vikten av att låta varje barn få inflytande i verksamheten och få uttrycka sina åsikter och tankar. Tidigare forskning visar att inflytande är ett mångtydigt begrepp vilket gör att det kan bli svårt att formulera vad arbetet med barns inflytande innebär. Forskning framhåller också att pedagogers förhållningssätt påverkar barns möjlighet till inflytande samt att barn i leken ger uttryck för sina åsikter, utvecklar sin förmåga att lyssna och ta tillvara på andras sätt att tänka.

Syftet med studien är att undersöka och få kunskap om förskollärares uppfattningar om barns inflytande i lek och hur deras barnsyn kan relateras till barns inflytande i lek. Studien har genomförts som en kvalitativ forskningsintervju där sju förskollärare har intervjuats.

Resultatet visar att lyssna uppfattas som en förutsättning för barns inflytande i lek. Förskollärarna menar att lyssna handlar om att ta tillvara på barns intresse och att ingå i ett sammanhang. I resultatet framkommer även att pedagogisk dokumentation, miljöns utformning, materialets tillgänglighet och barns valmöjligheter är betydelsefulla faktorer i arbetet med att ge barn inflytande i lek.

Nyckelord: barnsyn, förhållningssätt, förskola, inflytande, lek

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	4
1.1 Bakgrund	4
1.2 Syfte och problemformulering	5
1.3 Centrala begrepp	5
1.4 Teoretisk utgångspunkt	6
1.5 Avgränsning	7
1.6 Styrdokument	7
1.6.1 Läroplanen.....	7
1.6.2 Barnkonventionen	8
1.6.3 Skollagen.....	8
2. Forskningsbakgrund	10
2.1 Inflytande	10
2.2 Lek.....	12
2.3 Barns perspektiv	13
2.4 Barnsyn.....	14
3. Metod.....	16
3.1 Metodval.....	16
3.2 Urval.....	16
3.3 Genomförande	16
3.4 Etiska överväganden	17
3.5 Bearbetning och analys	18
3.6 Metodkritik.....	18
4. Resultat och analys	20
4.1 Lyssna.....	20
4.2 Pedagogisk dokumentation	21
4.3 Material och miljö	21
4.4 Att välja.....	22
4.5 Hinder och begränsningar	23
4.6 Pedagogers barnsyn.....	24
4.7 Sammanfattning	25
5. Diskussion	26
Referenser.....	30

Bilaga

1. Inledning

Det finns många motiv och argument till varför barns inflytande är viktigt och betydelsefullt, det mest grundläggande är att inflytande är en mänsklig rättighet (Emilson 2008, Utbildningsdepartementet 2003). Läroplanen för förskolan, framhåller att barn bör ges inflytande, då förskolan ska ”Verka för att det enskilda barnet utvecklar förmåga och vilja att ta ansvar och utöva inflytande i förskolan” samt ”Förskolan ska sträva efter att varje barn utvecklar sin förmåga att uttrycka sina tankar och åsikter och därmed få möjlighet att påverka sin situation” (Skolverket 2010, s. 12).

Vi ser dagens samhälle som ett ständigt föränderligt samhälle vilket innebär att vi inte kan veta vilka krav och förväntningar morgondagen har på oss. Det kan kopplas till ett postmodernt synsätt där man menar att samhället är socialt konstruerat och att alla människor ingår i en konstruktionsprocess genom att vi engagerar oss med att skapa mening genom interaktion med andra i stället för att söka en sanning utanför oss själva (Dahlberg, Moss & Pence 2006). Den ständiga förändringen kräver att människor världen över hjälps åt, respekterar varandra och tar ett gemensamt demokratiskt ansvar för att säkerställa mänsklighetens överlevnad. Detta betyder att solidaritet, tolerans, jämlikhet och rättvisa är värden som får stor betydelse (Hägglund & Pramling Samuelsson, 2009). Därför menar vi att det är viktigt att barn tidigt får komma till tals och uttrycka sina tankar samtidigt som de får ta del av andras sätt att tänka på.

1.1 Bakgrund

Förskolan vilar på demokratins grund där inflytande är en viktig del. I vårt praktiska arbete har vi alltid varit intresserade av barns inflytande och hur det tas tillvara och ser det som en central del i barns utveckling och lärande. Vi anser att barns inflytande tolkas och uttrycks olika beroende på pedagogers förhållningssätt. Under utbildningen till förskollärare har vårt intresse för barns inflytande fördjupats. För oss handlar inflytande om att vara en del av en större gemenskap vilket innebär att barns mångfald tas tillvara.

Att barn har inflytande i sin egen lek kan tyckas som något självklart. Detta synsätt upplever vi är vanligt rådande i förskolan. Vi menar dock att det inte är självklart att barn har inflytande i sin lek och finner det därmed intressant att undersöka barns inflytande i lek. Exempel på när barn inte har inflytande i sin lek kan vara då de inte ges tid, utrymme eller material för sin lek.

1.2 Syfte och problemformulering

Barns inflytande är viktigt och betydelsefullt och är en del av förskolans bildningsideal.

Inflytande innebär att ingå i en gemenskap och är en mänsklig rättighet i ett demokratiskt samhälle. Ur det perspektivet är ämnet intressant att studera inom det utbildningsvetenskapliga området. Genom att synliggöra och medvetandegöra hur inflytande kan komma till uttryck i barns lek kan studien tillföra förståelse för hur pedagoger kan arbeta med att ge barn inflytande i lek. Studiens syfte är att undersöka och få kunskap om förskollärares uppfattningar om barns inflytande i lek och hur deras barnsyn kan relateras till barns inflytande i lek. Studien grundar sig på följande frågeställning:

- På vilka sätt uppfattar förskollärare att de arbetar med att ge barn inflytande i lek?

1.3 Centrala begrepp

Studiens centrala begrepp är *inflytande*, *lek*, *barns perspektiv* och *barnsyn*. Här redogörs den utgångspunkt vi tar i studiens begrepp. Begreppen återkommer under kapitlet forskningsbakgrund där de presenteras mer utförligt.

Inflytande är en grundpelare i ett demokratiskt samhälle och innebär att få vara en del av en gemenskap, uttrycka åsikter och tankar, bli lyssnad på samt lyssna och respektera andras åsikter och tankar. Vi anser att begreppet oftast förknippas med rätten att få bestämma och tycker därför att det är viktigt att lyfta begreppets helhetsbetydelse. Vi menar att barn får inflytande när de ges möjlighet att påverka sin situation, göra sin röst hörd, bli sedd och respekterad. Pedagogens förhållningssätt och bemötande påverkar barns möjligheter till inflytande i förskolan. I sin avhandling för Emilson (2008) fram att ett demokratiskt förhållningssätt där pedagogen försöker närma sig barns perspektiv och där barnen blir bekräftade, lyssnade till och där pedagogen försöker känna in barnet ger barnet erfارande av inflytande.

Lek och inflytande hör ihop på så sätt att barn i leken utvecklar kunskap om vad inflytande innebär då de i leken förhandlar med andra, kommunicerar, samspekar, uttrycker åsikter och tankar och lyssnar till andra. Lek är ett begrepp som är svårt att definiera då det är ett brett begrepp som innehåller flera olika dimensioner och många olika typer av aktiviteter. Vi har valt att inte kategorisera lek utan ser leken som ett brett spektra som stäcker sig mellan helt självvald fri lek till helt styrd lek där vi menar att helheten av lekens mångfald är viktig för att leken ska upplevas som meningsfull och lustfylld. I den här studien väljer vi att lägga fokus på sociala lekar även om vi ser ensamlek och bredvidlek som lika betydelsefulla för barns utveckling och lärande. Pedagogens förhållningssätt till lek påverkar hur leken kommer till uttryck och vilka

möjligheter till inflytande barn ges i lek. Det är lekens mångfald som bidrar till helheten av leken lyfter Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (2010) fram.

Barns perspektiv kopplar vi samman med inflytande och lek. Barns perspektiv handlar om att det är barnet själv som uttrycker tankar, åsikter, känslor och att dessa blir respekterade och lyssnade till. Genom att pedagogen försöker närma sig barns perspektiv får barn erfarenhet och upplevelse av att bli lyssnade till och bli respekterade. Barns perspektiv innebär att pedagogen intar ett förhållningssätt där barn ses som jämbördiga och med lika värde.

Barnsyn, det sätt som pedagoger ser på barn, menar vi kan kopplas till inflytande, lek och barns perspektiv. Vi tar utgångspunkt i att barn är rika, kompetenta, har mening och intentioner med vad de gör och att de deltar aktivt i vår gemensamma värld. Dahlberg, Moss och Pence (2006) ser barnet som medkonstruktör av kunskap, kultur och egen identitet vilket innebär en syn på ett rikt barn. Barn har betydelsefulla tankar och åsikter vilka vi menar kan synliggöras och tas tillvara genom det förhållningssätt pedagogen intar. Om barn får erfarenhet av att deras tankar och åsikter är betydelsefulla och viktiga får de erfarenheter av att bli lyssnade till och ges inflytande i sin vardag.

1.4 Teoretisk utgångspunkt

I denna studie använder vi en fenomenologisk utgångspunkt. Från det fenomenologiska perspektivet är man intresserad av hur människor upplever livsvärldsfenomen. Grunden är att beskriva världen så som den upplevs av de människor som deltar i en studie och fokuserar på innebörderna i undersökningspersonernas livsvärld (Kvale & Brinkmann 2009). Av forskaren kräver det förmågan att kunna ta en annan persons perspektiv (Denscombe 2009). När man i en fenomenologisk undersökning studerar ett socialt fenomen måste därför detta undersökas utifrån flera perspektiv. Det finns enligt fenomenologin inte ett objektiva perspektiv som beskriver hela fenomenet ”... saker och ting kan betraktas på olika sätt av olika människor vid olika tidpunkter och under olika omständigheter – och att varje alternativ version måste erkännas som giltig i sig” (Denscombe 2009, s. 114). Att anta många perspektiv i fenomenologin är inte samma sak som att intervjua många personer eftersom fenomenologin även intresserar sig för varje individs olika perspektiv.

1.5 Avgränsning

Inflytande är ett stort undersökningsområde som innehåller många olika aspekter. Vi har valt att studera inflytande i relation till lek. Även lek är ett stort område men vi har medvetet valt att inte avgränsa det, mer än att vi fokuserar på sociala lekar, då studiens huvudsakliga fokus är barns inflytande. I den här studien utgår vi från ett helhetsperspektiv där vi menar att inflytande, lek, barns perspektiv och barnsyn både påverkar och är beroende av varandra. I studien används begreppen förskollärare och pedagog växelvis, vi är medvetna om att begreppen har olika innebörder men väljer ändå i denna studie att se de som synonyma med varandra.

1.6 Styrdokument

Här presenteras förskolans styrdokument och de skrivningar som berör studiens centrala begrepp som *barns inflytande*, *lek*, *barns perspektiv* och *barnsyn*. Dessa styrdokument utgör grunden för pedagogers arbete i förskolan och är därför relevanta att behandla.

1.6.1 Läroplanen

I läroplanen för förskolan, Lpfö98/10, finns ett avsnitt i det andra kapitlet med rubriken ”Barns inflytande” (Skolverket 2010, s. 12). I avsnittet belyses vikten av att låta varje barn få inflytande i verksamheten både vad gäller innehåll och arbetsätt. Alla barn ska ges möjlighet att utveckla sin förmåga att kunna uttrycka sina åsikter och tankar då barnen på så sätt får möjlighet att påverka sin situation. I avsnittet kopplas tydligt begreppen demokrati och inflytande samman. Genom att barnen får delta i olika former av samarbete och beslutsfattande utvecklas deras förmåga att handla efter och förstå demokratiska principer. I läroplanen förs det fram på följande sätt:

I förskolan läggs grunden för att barnen ska förstå vad demokrati är. Barnens sociala utveckling förutsätter att de alltefter förmåga får ta ansvar för sina egna handlingar och för miljön i förskolan. De behov och intressen som barnen själva på olika sätt ger uttryck för bör ligga till grund för utformningen av miljön och planeringen av den pedagogiska verksamheten. (Skolverket 2010, s. 12)

Läroplanen för förskolan lyfter även att de som arbetar i förskolan ska ”verka för att varje barns uppfattningar och åsikter respekteras” (Skolverket 2010, s. 12). Läroplanen framhåller även att de vuxnas förhållningssätt påverkar barnens förståelse och respekt för de rättigheter och skyldigheter som gäller i vårt demokratiska samhälle. Vidare poängteras betydelsen av vuxnas förmåga att förstå och samspela med barnen, vuxna som ser varje barns möjligheter och som engagerar sig i samspel med barnen.

Även lekens betydelse för barns utveckling och lärande är tydligt framskrivet i läroplanen. Verksamheten i förskolan ska präglas av ett medvetet bruk av leken för att stödja barns

utveckling och lärande. I leken stimuleras förmågan att samarbeta och lösa problem, samt att förskolan ska sträva efter att barnen utvecklar sin förmåga att leka (Skolverket 2010).

Förskolan har till uppgift att grundlägga och förankra vårt samhälles demokratiska värden vilket sker genom konkreta upplevelser. ”Värdegrunden uttrycker det etiska förhållningssätt som ska präglade verksamheten. Omsorg om och hänsyn till andra människor, liksom rättvisa och jämställdhet samt egna och andras rättigheter ska lyftas fram och synliggöras i verksamheten” (Skolverket 2010, s. 4).

Förskolans läroplan belyser vikten av att låta varje barn få inflytande i verksamheten både vad det gäller innehåll och arbetssätt. Det innebär att alla som arbetar i förskolan ska sträva efter att barnen utvecklar sin förmåga att kunna uttrycka sina åsikter och tankar eftersom de på så sätt får möjlighet att påverka sin situation. Planeringen av den pedagogiska verksamheten bör utgå från de intressen som barnen ger uttryck för.

1.6.2 Barnkonventionen

FN:s konvention om barns rättigheter, även kallad barnkonventionen, innehåller bestämmelser om mänskliga rättigheter för barn. Dessa rättigheter ligger till grund för förskolans verksamhet och utgår från följande fyra grundprinciper:

- Att alla barn har samma rättigheter och lika värde (artikel 2)
- Att barnets bästa ska beaktas vid alla beslut (artikel 3)
- Att alla barn har rätt till liv och utveckling (artikel 6)
- Att alla barn har rätt att säga sin mening och få den respekterad (artikel 12)
(UNICEF 2009, s. 5)

Artikel 12, som handlar om rätten att bli hörd och uttrycka sin åsikt innefattar ett förbehåll vad det gäller barnets ålder och mognad. ”Konventionsstaterna skall tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet, varvid barnets åsikter skall tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.”(UNICEF 2009, s. 9). Detta förbehåll är något som Qvarsell (2011) menar kan ställa till problem i arbetet med att låta de yngsta barnen få inflytande i förskolan då det kan tolkas som om att barnen inte kan ges möjlighet till att få inflytande i vissa frågor.

1.6.3 Skollagen

Skollagen för fram att barn ska ges inflytande och att de ska stimuleras att ta aktiv del i verksamheten samt få information om frågor som rör dem. Det står också att barns inflytande ska anpassas efter deras ålder och mognad. Vidare för skollagen fram att barns utveckling och lärande ska stimuleras i förskolan och att verksamheten ska utformas så att utveckling,

lärande och omsorg bildar en helhet. Vikten av en helhetsyn på barn tas också upp.
(Utbildningsdepartementet, 2010).

2. Forskningsbakgrund

Här presenteras tidigare forskning kring begreppen *inflytande*, *lek*, *barns perspektiv* och *barnsyn*. Vi har inte funnit forskning som specifikt rör barns inflytande i lek gällande den svenska förskolan och väljer därför att presentera begreppen *inflytande* och *lek* var för sig.

2.1 Inflytande

Begreppet inflytande innebär att barn blir delaktiga i ord och handling (Pramling Samuelsson & Sheridan 2003). Vuxna försöker tolka barns meningsskapande utifrån barns sätt att uttrycka sig och agera och barn behandlas med samma respekt som vuxna. Författarna framför även att vuxna har förväntningar och tillit till att barn kan klara av olika saker med handledning och rätt stöd från vuxna. Även Qvarsell (2011) för fram att barn och vuxna bemöter varandra med respekt, förståelse och ömsesidighet och betonar samtidigt att det är viktigare än rätten att få bestämma. Ibland blandas barns inflytande ihop med rätten att få bestämma trots att det egentligen handlar om rätten till medbestämmande, du har rätt att uttrycka din åsikt men samtidigt en skyldighet att respektera andras åsikter. Inflytande handlar inte om att få sin vilja igenom utan att man är en del av en gemenskap med rätt att påverka med sina uttryck och åsikter, vilket ställer krav på pedagoger när det gäller att möta barn (Qvarsell 2011). Att kunna se bortom fastlagda tankemönster om vad barn är och istället se varje möte som unikt (Johannesen & Sandvik 2009).

Begreppen inflytande och delaktighet används ofta synonymt i såväl forskningssammanhang som i vardagligt tal i förskolesammanhang. Arnér (2009) definierar begreppet inflytande med att det handlar om att ”barn ska ges möjlighet att påverka sin tillvaro på ett påtagligt sätt” (Arnér 2009, s. 14). Det betyder att det innehåll som pedagogerna i förskolan planerar utvecklas utifrån barnens idéer och initiativ. Författaren tolkar begreppet delaktighet utifrån innebörden att ta del av något som andra har bestämt eller att vara en del av ett gemensamt fokus. Att pedagogerna på förskolan ska ta tillvara på barns initiativ i verksamheten framför också Qvarsell (2011). Barns inflytande handlar om att barnet ska ges möjlighet att uttrycka sina tankar och åsikter. Det handlar också om att ingå i en gemenskap, i en demokrati, vilket innebär att kunna lyssna och ta tillvara på andras tankar och idéer.

Qvarsell (2011) belyser att pedagogers förhållningssätt är avgörande för vilket inflytande barn får eftersom hon menar att barn får inflytande då de ges möjlighet att påverka sin situation. Detta poängterar även Westlund (2011) då hon skriver att pedagogernas egna förhållningssätt signalerar till barnen om deras inflytande är välkommet. I sin studie visar Vahlersvik (2008) att

det finns en uttalad medvetenhet bland pedagoger om att barns inflytande kan begränsas av vuxna och att barn därmed har mest inflytande i lek eftersom den ofta är fri från vuxna. Pedagoger behöver definiera vad de menar med inflytande för att kunna sätta ord på arbetet med barns inflytande (Westlund 2011). Barns erfarenhet av inflytande är till stor del kopplat till pedagogens förhållningssätt. Ett demokratiskt förhållningssätt där pedagogen försöker närma sig barns perspektiv och där barnen blir bekräftade, lyssnade till och där pedagogen försöker känna in barnet ger barnet erfarenhet av inflytande (Emilsson 2008).

Barns inflytande betonas i läroplaner, FN:s barnrättskonvention, skollagar och statliga utredningar skriver Emilsson (2008) men menar samtidigt att begreppet inflytande inte har en entydig tolkning och att det inte är självklart hur det kommer till uttryck i praktiken. Emilsson relaterar inflytande till möjligheten att kunna påverka genom att göra sin röst hörd, blir sedd och respekterad. Att begreppet barns inflytande rymmer en bred definition gör att det kan bli svårt att formulera vad arbetet med barns inflytande innebär vilket är något som Westlund (2011) lyfter fram i sin studie. Författaren framhåller även att inflytande är ett begrepp som är svårt att skilja från delaktighet. Preciserar begreppet till att avse barns påverkansmöjligheter, innebär det för pedagoger ”att i ännu högre grad, och i varje situation, försöka närma sig barnens perspektiv och ta deras syn på vad som sker i förskolan på allvar” (Westlund 2011, s. 173). Det betyder att man inte utgår från en norm om vad barn behöver och om vad det innebär att vara barn utan att se varje barn utifrån deras behov, önskemål och uttryck. Detta kan kopplas samman med det som Arnér & Sollerman (2013) skriver. De belyser att inflytande inte har med ålder att göra utan de trycker på vikten av att alla människor i ett demokratiskt samhälle har rätt att komma till tals. ”Barn måste få möjlighet att utveckla sitt inflytande och sitt demokratiska tänkande från sin första dag i förskolan, genom hela grundskolan och gymnasieskolan. Då skulle de utveckla en vana vid att bry sig om och stå upp, både för sig själv och andra.” (Arnér & Sollerman 2013, s. 7).

Det förs fram tre olika skäl till varför barn ska ges inflytande (Emilsson 2008). Det första handlar om att inflytande är en mänsklig rättighet och som pågår här och nu. Det betyder att man som individ blir sedd, hörd och respekterad. Det andra skälet handlar om att inflytande ingår i förskolans demokratiuppdrag vilket är kopplat till läroplanen. Det tredje skälet handlar om inflytande som en förutsättning för lärande, de behov och intresse som barnen ger uttryck för bör ligga till grund för den pedagogiska verksamheten. Detta innebär dock inte att verksamheten helt vilar på barnens initiativ, utan att samtidigt skapar de vuxna intresse för det innehåll som de vill att barnen lär sig något om (Emilsson 2008).

2.2 Lek

Lek finns överallt där det finns barn och leken är en naturlig del för barnet. Genom leken får barn möjlighet att bearbeta händelser och det är barns viktigaste kunskapskälla menar Granberg (2009). Leken kopplar samman verklighet och fantasi på ett sätt som hjälper barnet att förstå verkligheten. Granberg menar också att barns sociala kompetens grundläggs genom leken på så sätt att barn i lek skapar relationer till andra. Detta kan kopplas samman med det som Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (2010) för fram, att leken handlar om att tillsammans med andra förhandla om hur leken ska utvecklas och på så sätt får barn möjlighet att ge uttryck för sina åsikter samt utveckla sin förmåga att lyssna och ta tillvara på andras sätt att tänka. Barn lär sig vad det innebär att vara delaktig och att utöva medbestämmande genom att leka och samspela med andra (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson 2010).

Begreppet lek är svårdefinierat och en definition är att lek kan ses som ”*en variation av innebörder* där delarna tillsammans utgör en större helhet” (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson 2010, s. 41). Författarna menar att leken för barn är meningsskapande då hela deras värld och erfarenheter kommer fram. Leken bygger på interaktion, samlärande och delaktighet, i leken lär barn tillsammans och av varandra. Leken handlar även om metakommunikation, då barn kommunicerar om den pågående leken, i leken utvecklar barn en simultankapacitet då de behöver förhålla sig till olika krav i leken för att exempelvis inte bli uteslutna ur den. Barn förflyttar sig lätt mellan lekvärlden och den verkliga världen, i leken omdefinieras och förhandlas hela tiden regler då barn kliver ur leken eller nya barn tillkommer vilket gör att barn möter den andres perspektiv i leken och utvecklar sin kommunikativa kompetens. Det är lekens mångfald, som bidrar till helheten av leken, där hela barnets tillvaro och erfarenheter utvecklar nya dimensioner och tankar hos varje barn (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson 2010). Även Johansson och Pramling Samuelsson (2007) menar att lek handlar om meningsskapande. De menar att lek och lärande tillsammans utgör en helhet i barns livsvärld vilket betyder att barn inte skiljer mellan de olika begreppen.

Skandinavisk forskning om lek har rört sig kring två huvudområden skriver Tullgren (2003). Det första handlar om lekens möjlighet för barns utveckling och lärande. Där intar pedagogerna ett lekpedagogiskt förhållningssätt, där de genom aktiv närvaro hjälper barnen att utveckla sina lekar och därmed bidrar till barns utveckling och lärande. Kritik har dock riktats mot denna lekpedagogik där kritiker menar att det finns lekar som betraktas bidra till utveckling och lärande, men där det således även finns lekar som inte betraktas som nyttiga, utan som irrationella. Det andra området handlar om barns perspektiv på lek. I samtal berättar barn om

lekhandlingarnas innebörder, om lekar de just lekt och om innehållet. Angående pedagogernas förhållning kring leken menar barnen att pedagogerna framstår som hinder för leken, de bestämmer vem som får delta i leken, de avbryter den samt att pedagogerna sätter upp regler som inte stämmer med barnens intentioner (Tullgren 2003).

2.3 Barns perspektiv

En förutsättning för att göra barn delaktiga innebär att vuxna har förmågan att ta barns perspektiv. Att inta barns perspektiv betyder att barnen själva lämnar sitt bidrag, genom att de förmedlar upplevelser, tankar, känslor och erfarenheter genom olika uttrycksformer samtidigt som de ges möjlighet att utveckla sina ståndpunkter. Vuxna som ser, lyssnar och försöker tolka barns sätt att vara och agera, utifrån kunskap om barns lärande och utveckling samt en specifik kunskap om det individuella barnets erfarenheter och förutsättningar är också en innebörd av att inta barns perspektiv (Pramling Samuelsson & Sheridan 2003). Författarna menar att barn har inflytande när deras intresse, intentioner och sätt att förstå bemöts och tas tillvara på ett respektfullt sätt och när barn erfar att deras värld blir sedd och hörd.

För vuxna är det naturligt att utgå från ett vuxenperspektiv. Ett barnperspektiv måste den vuxne välja, och även om ett medvetet val är gjort kan det vara svårt att hålla fast vid det menar Arnér (2009). Genom att se det barnen riktar sin uppmärksamhet mot kan man förstå hur barn uppfattar sin omvärld och vad som är viktigt för dem. Ett liknande synsätt framhåller Johansson (2003), då hon menar att med barns perspektiv avses ” »det som visar sig för barnet», barnets erfarenheter, intentioner och uttryck för mening.” (Johansson 2003, s. 42). För att närma oss barns perspektiv behöver vi förstå andra människor vilket vi gör genom interaktion och möte med andra. Det handlar inte om att förstå eller känna som den andre utan genom kommunikation, gester, tonfall, ansiktsuttryck kan vi istället sträva efter att förstå den andres varande i världen. En viktig förutsättning för att kunna närma sig barns perspektiv, inta ett perspektivbyte, är närhet, såväl fysisk som psykisk och tid till barnen. För att närhet ska skapas behöver pedagogen medverka med sin livsvärld. Pedagoger har en strävan efter att förstå barns perspektiv, och Johansson (2003) frågar sig om det alltid är möjligt och önskvärt att förstå och följa barns perspektiv.

Gustafsson (2011) menar att barnperspektiv och barns perspektiv är två begrepp som båda är viktiga i förskolan. Han menar att barnperspektiv handlar om att utforma en verksamhet som är så bra som möjligt för barnen. Det sker genom pedagogens kunskap och erfarenhet och handlar

därför om de vuxnas uppfattningar om vad som är bäst för barn. Genom att inta ett barnperspektiv riskerar man enligt Gustafsson att generalisera genom att se barn i samma ålder som en grupp med gemensamma egenskaper och att dessa egenskaper skiljer sig åt från oss som vuxna. Barns perspektiv handlar däremot om varje individs perspektiv där det krävs en förmåga att som pedagog lyssna och förstå vad barnet uttrycker. Gustafsson belyser hur han uppfattar skillnaden mellan att anta barnperspektiv och att söka barns perspektiv när han skriver: ”Kanske kan man säga att den som talar om barnperspektiv söker det gemensamma medan den som förordar ett barnets perspektiv söker det som skiljer varje barn från alla andra- helst beskrivet av barnet själv” (Gustafsson 2011, s. 46).

2.4 Barnsyn

Barnsynen konstrueras genom vår förståelse för vad barndom är och vad ett barn är och borde vara. Ur ett postmodernt perspektiv finns det inte ett sätt att vara barn på utan det finns många barn och många barndomar vilket Dahlberg, Moss och Pence (2006) för fram. Författarna beskriver olika syner på barn som till exempel ”barnet som kunskaps-, identitets- och kulturproducent”, ”det oskyldiga barnet” och ”barnet som natur” vilka de menar skapar ett ”fattigt” barn där man ser att barns medfödda natur framträder genom olika utveckling- och mognadsprocesser. Barn ses som passiva, tomma kärl som bör fyllas med kunskap, färdigheter och värderingar. Författarna skriver vidare om nyare konstruktioner av barn där de menar att samhällets utveckling har lett till att barn inte längre endast ses som en del i familjen utan att de ses som fullvärdiga medlemmar av samhället med egna rättigheter vilket leder till en förändrad barnsyn. Barnet ses som medkonstruktör av kunskap, kultur och egen identitet vilket innebär en syn på ett ”rikt” barn som deltar aktivt (Dahlberg, Moss & Pence 2006).

Begreppet barnsyn är mångfacetterat menar Arnér (2009). Pedagogens föreställningar kring hur barn lär, hur barn utvecklas och vad/vem ett barn är har betydelse för deras handlande mot barnen. Åberg och Lenz Taguchi (2009) menar att ens barnsyn blir synlig genom det sätt man möter barnet på i vardagen. De menar att alla har en barnsyn och att den kan vara medveten eller omedveten och att den alltid påverkar ens sätt att förhålla sig till barnen.

Pedagogers förhållningssätt till barn kan tolkas som uttryck för olika synsätt på barn. Johansson (2003) berör två synsätt på barn, barn som ”human becomings” eller barn som ”human beings”. Barn som ses som ”human becomings” ses som barn med brister som behöver utvecklas. Barnens uttryck tolkas som ett tecken på en viss ålder eller som att de befinner sig på ett visst utvecklingssteg. Ses barn som ”human beings”, ses de som medmänniskor med intentioner och

förmåga till mening, som delaktiga i en livsvärld som de delar med vuxna, denna gemensamma värld utgör en inspirationskälla för barns aktiviteter.

Utifrån studiens syfte att undersöka och få kunskap om förskollärares uppfattningar om barns inflytande i lek och hur deras barnsyn kan relateras till barns inflytande i lek är det betydelsefullt att ha förståelse för var och ett av begreppen *inflytande*, *lek*, *barns perspektiv* och *barnsyn*. Förståelsen av begreppen är en förutsättning för att inta ett helhetsperspektiv i arbetet med barns inflytande i lek.

3. Metod

3.1 Metodval

Utifrån studiens syfte, att ta reda på förskollärares uppfattningar om barns inflytande i lek, har vi valt att använda oss av kvalitativ forskningsintervju. Kvale och Brinkmann (2009) lyfter fram att syftet med kvalitativ intervju är att försöka förstå världen ur den intervjuades eget perspektiv. Valet föll på att utföra semistrukturerade, eller halvstrukturerad, intervjuer. Vid denna typ av intervjuer menar Denscombe (2009) att det är viktigt att låta den intervjuade få utveckla sina tankar och att de får möjlighet att tala mer utförligt om de ämnen som man tar upp. Utifrån syftet att ta reda på förskollärarnas uppfattningar och erfarenheter är det enligt Denscombe lämpligt med intervjuer eftersom det inte räcker med ett kortfattat svar på några enstaka ord. I studier som vill ta reda på några få personers uppfattningar menar Bjurwill (2001) att intervjumetod är en bättre metod än till exempel enkätmetod som i stället passar bättre i studier som riktar sig mot en större grupp individer. Som forskare är det viktigt att medvetet stänga av sina egna antaganden och i stället sträva efter att ta den intervjuades perspektiv för att lyckas med att beskriva saker på ett sätt som stämmer överens med individens sätt att se på saken (Denscombe 2009).

3.2 Urval

Vi kontaktade, via telefon, två förskolor i två olika medelstora svenska städer. Vid den första kontakten frågade vi om de var intresserade att medverka i vår studie genom att ställa upp på en intervju för att dela med sig av sina erfarenheter och tankar om barns inflytande i förskolan. Vi valde medvetet att endast fråga förskollärare eftersom det är förskollärare som har det övergripande ansvaret enligt läroplan för förskolan (Skolverket 2010). Vi ville intervju tre förskollärare från varje förskola, totalt sex stycken. När intervjutillfället infann sig visade det sig att det på den ena förskolan istället var fyra förskollärare som var intresserade av att bli intervjuade. Därmed blev det totalt sju förskollärare som intervjuades till studien. De intervjuade förskollärarna har arbetat i förskolan mellan 9 månader till 38 år. Däremellan sträcker sig också tidpunkten för när de utbildade sig till förskollärare.

3.3 Genomförande

Alla sju intervjuer genomfördes på förskollärarnas respektive förskolor. Intervjuerna skedde dels i anslutning till förskollärarnas arbetstid och dels under arbetstid, utifrån den tid som var lämpligast för varje förskollärare. Att genomföra intervjuerna på förskollärarnas arbetsplats, i

en för dem välbekant miljö, föll sig mest naturligt för alla parter. Alla intervjuerna genomfördes med en förskollärare åt gången. Vi genomförde intervjuerna var för sig, detta då avståndet mellan de olika förskolorna och kommunerna var allt för långt för att kunna genomföras tillsammans. Informationen förskollärarna gavs före intervjun var att ämnet berörde barns inflytande. Vi valde att inte nämna leken före intervjun då vi inte ville begränsa förskollärarna till att endast fokusera på lek. Frågorna som ställdes under intervjuerna var öppna till sin karaktär och förskollärarna gavs möjlighet att ge utförliga svar. Frågorna behandlade barns inflytande i lek, inflytande generellt och förskollärarnas barnsyn (se bilaga 1). Alla intervjuer spelades in vilket gjorde att vi under intervjuerna kunde koncentrera oss på att lyssna på vad de hade att säga och ställa följdfrågor för att exempelvis förtydliga något. Kvale och Brinkmann (2009) menar att en fördel med att spela in intervjuerna är den frihet det ger intervjuaren i form av att kunna koncentrera sig på innehållet istället för att lägga tid på att skriva ner allt som sägs. Att använda sig av ljudupptagning vid intervjuer menar Denscombe (2009) är en standardmetod. Vi har även tagit del av inspelningarna av de intervjuer som vi inte närvarade vid. Slutligen transkriberade vi alla intervjuer för att sedan tillsammans analysera och kategorisera dem.

3.4 Etiska överväganden

I vår studie har vi tagit hänsyn till kraven från Vetenskapsrådet (2002) gällande forskningsetiska principer. Dessa principer kan delas in i fyra huvudkrav, informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Vi har beaktat informationskravet då vi vid förfrågan till förskollärarna om att delta i studien informerade om våra namn, syftet med undersökningen, att deras deltagande var frivilligt och att de när som fick avbryta sin medverkan. När det gäller samtyckeskravet så innebär det att deltagare har rätt att själva bestämma över sin medverkan. Detta påpekades för förskollärarna återigen vid intervjutillfällets start, samt påpekades att de när som fick avbryta sin medverkan utan att det skulle bli några negativa följder vilket stämmer överens med Vetenskapsrådets forskningsetiska principer. Konfidentialitetskravet har vi tagit stor hänsyn till då alla medverkande förskollärare har garanterats anonymitet och vi har inte avslöjat någon identitet. Det insamlade materialet har förvarats så att inga obehöriga har kunnat ta del av det. Precis som nyttjandekravet föreskriver så har vårt insamlade material endast använts till detta specifika forskningssyfte (Vetenskapsrådet 2002).

3.5 Bearbetning och analys

Bearbetningen av det insamlade materialet utgår från ett fenomenologiskt perspektiv där grunden är att beskriva världen så som den upplevs av de människor som deltar i studien (Kvale & Brinkmann 2009). De transkriberade intervjuerna består av totalt 1 timme och 50 minuters inspelat material. Vi började med att lyssna igenom allt material och transkriberade därefter allt genom att skriva ner ordagrant vad som sades. Efter det läste vi igenom alla intervjuer för att bekanta oss med materialet som helhet. Därefter sökte vi efter likheter och skillnader i materialet för att försöka finna olika kategorier, detta upprepades flera gånger, vilket Denscombe beskriver som ”Det gör att man får en känsla för data och fördjupar sig i de hårfina detaljerna av vad som sades, vad som gjordes, vad som observerades och vad som skildras genom data” (Denscombe 2009, s. 372). Under dessa genomläsningar framträdde *lyssna* som ett centralt nyckelord i förskollärarnas uttalanden. Vi gick vidare genom att färgkoda alla uttalanden rörande kategorin *lyssna*. Därefter sökte vi efter ytterligare likheter och fann pedagogisk dokumentation som en kategori vilken färgkodades i en annan kulör. Detta tillvägagångssätt fortsatte och ledde även till kategorierna *material och miljö*, *att välja* och *hinder och begränsningar*. Dessa fem olika kategorier är det som vi uppfattar som det väsentligaste i förskollärarnas beskrivningar om barns inflytande i lek. Utifrån dessa kategorier har vi återigen gått igenom materialet för att lyfta fram förskollärarnas uttalande i de olika kategorierna.

3.6 Metodkritik

Utifrån studiens syfte föll valet på att genomföra semistrukturerade intervjuer. Det hade även varit möjligt att genomföra studien med enkäter eller med observationer som metod. Genom enkäter hade ett större antal förskollärares uppfattningar kunnat utgöra empirin i studien vilket hade kunnat öka studiens tillförlitlighet (Bjurwill 2001). Enkäter erbjuder forskare att ta reda på ett stort antal respondenters svar samtidigt som enkäter innebär att respondenternas svar blir relativt kortfattade (Denscombe 2009). Utifrån studiens syfte föll valet av enkäter som metod bort då vi ansåg att förskollärarnas uppfattningar om barns inflytande i lek inte kunde redogöras för i enkäter i samma utsträckning som vid intervjuer. Det stöds även av Bjurwill (2001) som menar att intervjuer är den bästa metoden för att ta reda på individers uppfattningar. Observation som metod hade varit möjligt då observationer registrerar vad respondenterna gör i deras naturliga miljö (Denscombe 2009). Hade observationer genomförts hade inte förskollärarnas uppfattningar studerats utan istället hur de i praktiken arbetar med att ge barn

inflytande i lek, vilket kan skilja sig från deras uppfattningar. Därmed föll valet bort på att genomföra observationer och i stället genomfördes semistrukturerade intervjuer.

Denscombe (2009) menar att de som blir intervjuade ibland kan välja att svara så som de förväntar sig att forskaren vill, vilket kan ha påverkat resultatet. Vi är även medvetna om att resultatet skulle kunna bli annorlunda om fler intervjuer hade genomförts eller om studien skulle genomföras vid ett annat tillfälle. Detta visar att vi med säkerhet inte kan säga att vårt resultat är tillförlitligt i vidare mening, då vi endast har intervjuat sju förskollärare. Vårt val att genomföra intervjuerna var för sig kan också ha påverkat resultatet. Om vi hade varit med båda två på samtliga intervjuer hade vi kanske kunnat få mer utförliga svar genom att följdfrågorna hade kunnat bli fler. Samtidigt hade det kunnat bli tvärtom eftersom de intervjuade hade kunnat känna sig i underläge och därför känt sig begränsade i sina uttalanden.

I studien har ingen pilotstudie genomförts, om detta hade gjorts hade vi fått möjlighet att få en uppfattning om hur frågorna uppfattades och hade på så sätt kunnat formulera om dem på ett sätt som kunnat ge mer utförliga svar. Det hade även kunnat leda till ett val att informera förskollärarna innan intervjun att ämnet rörde barns inflytande i lek vilket förmodligen hade påverkat resultatet eftersom förskollärarna på så sätt hade kunnat förbereda sig mer. Vi är även medvetna om att vår identitet, värderingar och erfarenheter oundvikligen har haft betydelse under bearbetningen av resultatet. Vår utgångspunkt har dock varit att beskriva förskollärarnas uppfattningar så som de framträdde under intervjuerna. Denscombe (2009) för fram att forskarens jag utgör en viktig del i analysen och att jaget inte kan elimineras helt.

4. Resultat och analys

Intervjuerna visade framförallt fem olika kategorier av svar som förskollärarna såg som avgörande i deras arbete med att ge barn inflytande i lek. Dessa kategorier är *lyssna, pedagogisk dokumentation, material och miljö, att välja och hinder och begränsningar*. Vi redovisar även en sjätte kategori, *pedagogers barnsyn*, eftersom vårt syfte är att undersöka hur förskollärares barnsyn kan relateras till barns inflytande i lek. Vi har valt att ge förskollärarna fingerade namn för att göra resultatet tydligare. Vi kommer att kalla dem Inger, Petra, Camilla, Maria, Nathalie, Anna och Karin. När de intervjuade förskollärarna talar om hur de arbetar med barns inflytande i lek syftar de på hela arbetslaget och därför väljer vi att i följande kapitel använda oss av begreppet pedagog i stället för förskollärare.

4.1 Lyssna

Alla pedagoger poängterar vid flertalet tillfällen vikten av att lyssna på barnen för att ge dem inflytande i lek. Det kan handla om att pedagogen lyssnar på barnen för att därefter ställa följdfrågor för att ta reda på mer. Att fråga barnen innebär att man som pedagog behöver ta tillvara på svaren för att ge barnen möjlighet att få inflytande i lek menar Anna. Karin uttrycker att barnen lyssnar på varandra och tar hänsyn till kompisarna i leken vilket ger dem inflytande. Inger lyfter att det är viktigt att lyssna in var barnen är i sin lek, så att de ges möjlighet att få leka färdigt och få leka så länge de vill.

Sen är det ju det här också att få hålla på och leka färdigt och leka hur länge man vill, det är ju också en form av inflytande över sin lek. Att man på något sätt lyssnar in var de är... (Inger)

Några pedagoger kopplar samman vikten av att lyssna på barnen med läroplanens skrivningar om barns inflytande. Lyssnar pedagogerna på barnet då upplever barnet sig som viktigt och betydelsefullt framhåller Inger. Vikten av att pedagogen är lyhörd framhålls också. Maria för fram att låta barnen ta egna initiativ i leken som betydelsefullt.

Camilla menar att lyssna på barnen innebär att vara intresserad av barnen och utgå från varje litet barn och deras behov. Genom att följa barnet kan man som pedagog iakttä vad som intresserar barnet och utgå från det lyfter Inger. Anna menar att lyssna på barnen är att ta tillvara på barnens intresse och lyssna på det som barnen pratar mycket om. Det handlar om att möta barnet i deras lek och i det som de vill göra samt att se att barnet utvecklas i leken. Maria menar att man kan fråga barnen om deras önskemål för att på så vis ge dem inflytande. Lyssna är att ingå i ett sammanhang, det är en gemensam sak där barn och pedagoger har respekt för varandra och där alla är viktiga poängterar Inger. Nathalie uttrycker att ta hänsyn till barnens åsikter, ta

barnens vilja till sig och ge dem möjligheter att leka är att lyssna och att ha inflytande, vilket är upp till de vuxna menar Nathalie.

Det finns ju jättemånga möjligheter och ta tillvara på det. Det gäller ju liksom bara att göra det, det är ju liksom nästan bara oss det hänger på, så är det... (Nathalie)

4.2 Pedagogisk dokumentation

Samtliga pedagoger lyfter att pedagogisk dokumentation är ett verktyg för att ge barn inflytande. Genom dokumentationen ser man barns intresse vilket även är ett sätt för barnen att sätta ord på sina egna tankar när de är med i dokumentationen poängterar Petra. Inger framhåller att man genom dokumentationen går vidare till saker som man inte själv hade tänkt på genom att lyssna på barnen. Pedagogisk dokumentation bidrar till ett ändrat arbetssätt där man utgår från barnens tankar och där alla barn blir delaktiga och får komma till tals menar Petra.

Och sen kan det ju vara mycket att, så att alla får vara delaktiga då. Det är ju lite det med. Så att man inte glömmer nån, så inte dom, bara dom starka har... flyter in. Att dom bara har sina tankar utan att alla får sin åsikt. (Petra)

Inflytande i sin lek har barnen alltid haft menar några pedagoger men arbetet med pedagogisk dokumentation har lett till att barnen får inflytande över hela sin dag inte bara över sin lek. Maria för fram att pedagogisk dokumentation också är ett verktyg för att se saker och leken ur barnens synvinkel.

4.3 Material och miljö

Alla pedagoger ger uttryck för vikten av att barnen har tillgång till material i sin lek för att få inflytande. Det kan handla om att det finns brädor och skynke att bygga med, att barnen har kastruller och karotter, att det finns tillräckligt med spadar att gräva med för att få igång en bra lek. Inger uttrycker att det är självklart att barnen ska få tillgång till vatten, Anna uttrycker att materialet ska finnas tillgängligt för barnen. Några pedagoger menar att barnen får flytta materialet fritt mellan olika rum och olika lekar, då begränsas inte barnens inflytande i leken.

Vi håller inte på att begränsar att det här ska vara här och det här ska vara här utan dom har ändå möjlighet att röra sig fritt. Vill dom flytta familjevrån, eller grejerna från familjevrån in till byggleken så har dom liksom den möjligheten. Så det finns inga såna stopp för dom. (Anna)

Några pedagoger poängterar att de ser till att barnen har nytt material för att utveckla sin lek. Det handlar dels om att byta ut material efter barnens behov och önskemål men även om att köpa in nytt material och att barnen i dessa fall får vara med och önska material. En del pedagoger menar också att det handlar om att tillverka eget material för att få inflytande i lek.

Några pedagoger lyfter att inflytande också handlar om att barnen får vara med och förändra miljön. Anna menar att miljön förändras utifrån det som pedagogerna ser att barnen leker med.

Vi möblerar om till exempel ganska ofta och det är ju ändå att vi har sett att den här det här är det dom leker med. Vi byter ut materialet ofta och det diskuterar vi mycket liksom, vad ska vi ha framme, vad leker dom med egentligen. Det får inte bli för mycket heller. Det är ju en balansgång det där. Vi försöker och diskuterar. (Anna)

Karin och Nathalie menar att barnen själva tar initiativ till att förändra miljön. Nathalie uttrycker att det till exempel sker genom att barnen skapar egna rum i rummet genom att välja att leka under ett bord. Karin beskriver det på följande sätt;

Ja, men vi förändrar ju liksom, vad barnen vill. Det gjorde vi senast i fredags. Dom ville möblera om därinne. Ja men varför vill ni det? och ja men vi leker inte här, Ja men då ändrar vi. Då fick ju dom byta om liksom bära möbler och greja. (Karin)

Att barnen är delaktiga när pedagogerna förändrar miljön leder också till att barnen får inflytande. Några pedagoger framhåller att mindre rum i rummet, med hjälp av skärmväggar, ger barnen möjligheter att få leka ostört och på så vis få inflytande över sin lek. Inger menar att mindre rum i det stora rummet, vilka kan finnas både inomhus och utomhus, inbjuder till lek. Genom att pedagogerna skapar dessa rum får barnens lek möjlighet att utvecklas då leken respekteras och barnen får leka ostört, vilket leder till att barnen ges inflytande över sin lek.

Framför allt skulle man vilja utveckla miljön, att man hade mer små rum i trädgården som inbjöd liksom att leka. I den hörnan var där en liten häck där så man fick lite eget och kunde leka lite i fred där och så ... det är egentligen inte så mycket mer saker jag tror att man behöver i en lek. (Inger)

4.4 Att välja

Att välja var och vad man vill leka är något som några pedagoger lyfter som betydelsefullt när det handlar om att få inflytande i lek. Det kan handla om att barnen får välja mellan några utvalda aktiviteter eller att de får välja fritt.

Petra menar att välja aktivitet handlar om att barnen får vara med och påverka sin dag. Det handlar om att de vuxna inte kan bestämma vad barnen ska göra, utan att barnen får välja mellan olika aktiviteter utifrån deras intresse. Inger lyfter att de allra yngsta barnen också kan göra val, om de får möjlighet att göra det.

Även om det sen är svårt att välja när man är liten, så är man ändå rätt stor man kan ju ändå välja - om man får lov att göra det! Studerar man de där små barnen så kan man ju läsa av rätt så mycket även om de inte kan säga så mycket. (Inger)

Några pedagoger menar att de inte har styrda aktiviteter utan att det är barnen själva som väljer vad de vill leka. De menar också att de val av aktiviteter som barnen gör speglar läroplanens innehåll. En del pedagoger menar att det är ett ansvar från de vuxnas sida att göra det möjligt

för alla barn att få inflytande. Pedagogerna lyfter att ”svaga” barn behöver stärkas för att få möjlighet att uttryck sin åsikt. Detta kan ske genom att lyfta barnets status som lekkamrat genom att som pedagog leka tillsammans med barnet.

Flera pedagoger nämner att låta barnen rösta är ett sätt att ge dem inflytande. De menar att det är en lärprocess att förstå hur röstning går till. Innan man har förstått tanken med att rösta, röstar man på alla alternativ för att så småningom få förståelse för röstningens principer.

Det är ju en lärprocess innan man förstår hur man ska rösta. ... Det är en lärprocess ... att man då kommer in i det där sättet att tänka. (Inger)

4.5 Hinder och begränsningar

De flesta pedagogerna nämnde att organisationen är något som kan ses som ett hinder för barns inflytande. De menade att de stora barngrupperna kan vara en begränsande faktor på så sätt att det är svårt att se och ta tillvara på allas barns önskemål och åsikter. Pedagogerna lyfter även att det är ett problem att hela arbetslaget inte arbetar tillsammans under så stor del av dagen.

Jag önskar vi var tre under större delen av dagen, istället för som nu bara under 1,5 timme. De har ofta önskemål om att de vill gå till skogen, och rent praktiskt, ja, jag vågar inte gå till skogen med 6 småbarn själv. (Camilla)

Några menade att barns inflytande ibland begränsas av pedagogerna. Det kan handla om att begränsa för att man som pedagog vill ha det lite för styrt ibland. Som Nathalie menar kan vara att man stoppar barn lite för fort eftersom man som vuxen tycker att leken är lite för vild eller att barnen är på för många ställen och leker med för många saker. Petra anser att man som vuxen ibland behöver sära på barnen för att få till en bra lek. Hon menar att barnen ibland grupperar sig med kompisar som inte är så bra för dem. Det kan också handla om våra förgivettagna tankar om vad man ska göra och inte som begränsar barns möjlighet till inflytande i lek. Som Camilla säger;

Alltså egentligen finns det väl inga hinder att kunna leka vad de vill, egentligen. Det är bara vi vuxna, och vårt tyckande och det ska vi inte göra, vi kan inte tycka en massa saker egentligen, utan vi ska faktiskt försöka möta dem och de utvecklas i den lek de väljer. (Camilla)

Även lokalerna nämns av flera pedagoger som något som begränsar barns inflytande i lek. Det kan vara att lokalerna är för små för det antal barn man har vilket innebär att barnen inte kan ges det utrymme som leken kräver för att utvecklas. För små utrymmen kan också leda till konflikter mellan barn eftersom det inte finns tillräckligt med ytor för alla barnens lekar samtidigt. Karin menar att deras vision är att alla barn ska få vara med i leken men trycker

samtidigt på vikten av att respektera barns lek vilket enligt henne ibland kan betyda att alla inte alltid får vara med. Nathalie nämner däremot fördelarna med att vara utomhus där hon menar att barn inte stör varandra på samma sätt som inne eftersom ytorna ute är större.

Något annat som begränsar barns möjlighet till inflytande i lek är förskolans rutiner. Karin menar att det händer att de avbryter barns lek för att göra andra aktiviteter. Det kan vara att det är dags att äta mat eller att de ska inleda en annan aktivitet. En annan rutinsituation är då barnen ska klä på sig för att gå ut. I en sådan situation menar Camilla att det kan hända att barns inflytande i lek hindras genom att en pedagog avbryter en pågående lek för att få barnen att skynda på att komma ut.

4.6 Pedagogers barnsyn

Att sätta ord på sin barnsyn var något som alla pedagoger upplevde som svårt. De var överens om att barn kan och vet mycket, ofta mer än man tror. Flera av dem påtalade särskilt att även de yngre barnen kan och vet mycket bara de får stöd och gott om tid. Camilla lyfte även synen på att alla är unika.

Varje liten människa, eller varje litet barn. De är ju, varje är ju speciell. Alla har sitt eget, alla är ju unika. (Camilla)

Petra menar att barn lär sig genom sin nyfikenhet och sin tidigare erfarenhet och menar att det därför är viktigt att följa barnen och deras intresse. Flertalet nämner vikten av att lyssna på barnen som betydelsefull.

Och jag tycker att deras, deras tankar är väldigt viktiga för mig, i mitt arbete. Alltså vi är inte här för att bestämma över barnen utan vi ska vara med barnen så. (Anna)

... och så för att de har så mycket att berätta. Får de aldrig chansen att säga det, så, ja då utvecklas de inte för då kan de ju inte bygga vidare på det de har. (Nathalie)

Så förståndiga idéer och tankar de har, på något sätt så gäller det ju liksom bara att höra barnen där de är och verkligen lyssna in dem och försöka ta tillvara på allt det som de kommer med. (Inger)

Nathalie påtalade även att barn precis som vi vuxna har viljor, fantasier, idéer och erfarenheter och att det är viktigt att vi pedagoger ser till att de får komma fram i verksamheten. Flera pedagoger framförde också att de ser barnen som kompetenta individer, att barns kompetenser framkommer om de får lite stöttning och att alla barn kan om de får möjlighet att kunna.

4.7 Sammanfattning

Alla pedagoger poängterar vid flertalet tillfällen vikten av att lyssna på barnen för att ge dem inflytande i lek. Det kan handla om att ställa följdfrågor och ta tillvara på svaren men också att lyssna in var barnen är i sin lek. Pedagogerna för också fram pedagogisk dokumentation som ett verktyg för att ge barn inflytande i lek. Med tillgång till material i leken och en miljö som är föränderlig och anpassad efter barnens behov menar pedagogerna att barnen ges inflytande i sin lek. Pedagogerna lyfter också fram ”att välja” som ett sätt att ge barn inflytande i sin lek. Att välja kan både innebära att barnen får välja helt fritt med vem och vad de vill leka eller att välja mellan redan förutbestämda aktiviteter. Organisation, stora barngrupper, små lokaler och pedagogernas förgivettagna tankar är något som pedagogerna menar kan hindra och begränsa barns inflytande i leken. Alla pedagoger upplevde det som svårt att sätta ord på sin barnsyn även om de var överens om att barn, även de yngsta, kan och vet mycket.

5. Diskussion

Utifrån studiens syfte att ta reda på förskollärares uppfattningar om barns inflytande i lek kommer vi nu att diskutera de svar som framkom i resultatet. Vi vill understryka att diskussionen handlar om de intervjuade förskollärarnas upplevelser och erfarenheter om barns inflytande i lek och därför inte kan generaliseras i vidare mening.

Resultatet visar att pedagogerna anser att det är viktigt att barn ges inflytande, något de bland annat kopplar till läroplanen för förskolan. När det gäller barns inflytande i lek är det svårare för pedagogerna att ge uttryck för detta, de fick många gånger påminna sig själva om att det var inflytande i lek som intervjuerna handlade om. Resultatet kan ha påverkats av vårt val att i förväg inte informera pedagogerna om att frågorna specifikt behandlar barns inflytande i lek. Några pedagoger menar att barn alltid har haft inflytande i lek och att det därmed tycks självklart att de har det. Detta kan kopplas till det som Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (2010) för fram om barns lek. De menar att barn i lek förhandlar med andra, får möjlighet att uttrycka sin åsikt och utvecklar sin förmåga att lyssna och ta tillvara på andras sätt att tänka. Leken bygger på interaktion, samlärande, delaktighet och i leken utvecklar barn sin kommunikativa kompetens vilket författarna också framför. Lek förknippas också ofta, precis som inflytande, med barns egna val och initiativ vilket kan vara en förklaring till att barns inflytande i lek ses som självklart. Vahlersvik (2008) menar att det finns en uttalad medvetenhet bland pedagoger om att barns inflytande begränsas av vuxna och att barn därmed har mest inflytande i lek eftersom den ofta är fri från vuxna. Det kan ses som ytterligare en förklaring till varför de intervjuade pedagogerna ser det som självklart att barn har inflytande i sin lek. Att utgå från barns initiativ och intresse i verksamheten är betydelsefullt i arbetet med att ge barn inflytande (Arnér 2009; Emilsson 2008; Qvarsell 2011). Även läroplanen för förskolan trycker på vikten av att den pedagogiska verksamheten utgår från barns intresse och behov (Skolverket 2010).

I resultatet lyfter alla pedagoger vikten av att lyssna på barn som en central del i deras arbete med att ge barn inflytande i lek. Lyssna kan därför ses som en förutsättning för alla de kategorier som resultatet visar och blir på så sätt grunden för att ge barn inflytande i lek. Flera pedagoger menar att lyssna innebär att ta tillvara på svaren och på barns intresse i verksamheten. Qvarsell (2011) poängterar att inflytande handlar om att ingå i en gemenskap där man både blir lyssnad på och lyssnar på andra. Det stämmer överens med det som några pedagoger för fram. Emilsson (2008) menar att barns inflytande till stor del är kopplat till pedagogens förhållningssätt vilket

också kan utläsas i resultatet genom att de flesta pedagoger anser att lyhördhet, respektfullhet och att sätta barnet i centrum är betydelsefulla delar i deras arbete. Läroplanen för förskolan lyfter att pedagogers förhållningssätt påverkar barns förståelse och respekt för de rättigheter och skyldigheter som gäller i vårt demokratiska samhälle (Skolverket 2010).

Pedagogerna lyfter även att barn blir lyssnade på genom arbetet med pedagogisk dokumentation då barns intresse synliggörs och sådant som pedagogerna själva inte tänker på framkommer. För att ha förmågan att se detta menar Arnér (2009) att den vuxne måste välja att inta ett barnperspektiv. Barns perspektiv innebär att pedagoger innehar kunskap om barns utveckling och lärande och kunskap om det individuella barnets erfarenheter och förutsättningar belyser Pramling Samuelsson och Sheridan (2003). Detta kan kopplas samman med pedagogernas syn på pedagogisk dokumentation som ett verktyg för att ge barn inflytande. De menar att pedagogisk dokumentation bidrar till ett ändrat arbetssätt där även de tysta barnens intressen synliggörs. Pramling Samuelsson och Sheridan framhåller även att barn har inflytande när deras intresse, intentioner och sätt att förstå tas tillvara. Resultatet visar också att pedagogisk dokumentation är ett verktyg för att se saker och leken ur barnets synvinkel vilket kan kopplas samman med det som Pramling Samuelsson och Sheridan beskriver som att ta barns perspektiv då barnen själva lämnar sitt bidrag, förmedlar upplevelser, tankar och känslor genom olika uttrycksformer.

I resultatet kopplar pedagogerna miljöns utformning och tillgång till material till barns inflytande i lek. Barnen får påverka miljön genom att materialet är tillgängligt och att de får lov att flytta materialet efter sina egna önsknings. Några pedagoger menar att barnen själva ändrar miljön genom att till exempel skapa rum i rummet. Det kopplas ihop med Johanssons (2003) beskrivning av en syn på barn som "human beings" där barn ses som kompetenta och värda att lyssna på. Barn är delaktiga i en livsvärld som de delar med vuxna denna gemensamma värld utgör en inspirationskälla för barns aktiviteter menar Johansson. Några pedagoger ger uttryck för att man som pedagog ibland hindrar barns inflytande i leken genom sina förgivetagna tankar. Det kan vara att stoppa lek som anses vara lite för vild vilket motsäger synen på barn som kompetenta och i stället visar på en syn på barn som "human becomings" där pedagogens roll enligt Johansson är att utveckla barns brister.

Som tidigare nämnts framkommer *lyssna* som ett centralt begrepp i pedagogernas beskrivningar om barns inflytande i lek. I resultatet framkommer även att *välja* som en central del i pedagogernas beskrivningar. Dessa bägge begrepp kan anses motsägelsefulla på så sätt att

lyssna kan handla om att vara en del av en gemenskap på lika villkor medan att välja mer handlar om den individuella rätten att få bestämma. Eftersom ingen av pedagogerna uttryckte att inflytande handlar om att få bestämma är det intressant att väsentliga delar av pedagogernas svar ändå handlar om att få välja. Qvarsell (2011) menar att inflytande handlar om rätten till medbestämmande där du har rätt att uttrycka din åsikt men samtidigt en skyldighet att respektera andras åsikter. Det kan kopplas till det några pedagoger tar upp om att rösta. De menar att röstning är en lärprocess där barn utvecklar sin förståelse för andras perspektiv vilket visar på att välja handlar om mer än den individuella rätten att få bestämma. Qvarsell menar vidare att inflytande handlar om att barnet ska ges möjlighet att uttrycka sina egna tankar och åsikter samt att respektera och ta till vara på andras åsikter och tankar vilket visar på att välja är en väsentlig del i arbetet med barns inflytande. Arbetet med barns inflytande kan enligt Westlund (2011) vara svårt att definiera. Författaren menar vidare att pedagoger behöver definiera vad de menar med inflytande för att kunna sätta ord på arbetet med barns inflytande.

I resultatet framförs olika typer av hinder och begränsningar i arbetet med att ge barn inflytande i lek. Organisationen och barngruppernas storlek är faktorer som påverkar och gör det svårt att hinna se och ta tillvara på alla barns åsikter och tankar. Att inte hela arbetslaget arbetar tillsammans under så stor del av dagen menar pedagogerna också är något som begränsar barns inflytande. Johansson (2003) belyser att ta barns perspektiv kräver fysisk och psykisk närhet och tid till barnen vilket de intervjuade pedagogerna upplever att de inte har. Dessa ovan nämnda faktorer är inget som pedagogerna kan påverka och det kan därför antas att pedagogerna ger barn inflytande i lek efter de förutsättningar som finns.

Pedagogerna upplevde att det var svårt att sätta ord på sin barnsyn vilket stämmer överens med det Åberg och Lenz Tagguchi (2009) för fram om barnsyn. De menar att alla har en barnsyn men att den är medveten eller omedveten. Pedagogens sätt att förhålla sig till barnen grundar sig i ens barnsyn oavsett om den är medveten eller omedveten. Resultatet visar att alla pedagoger var överens om att barn kan och vet mycket vilket kan kopplas till pedagogernas medvetna barnsyn. Den medvetna barnsynen är den som kan uttryckas i ord. Vi menar att pedagogerna även har en omedveten barnsyn och att den framträder i det praktiska arbetet. Den omedvetna barnsynen kan både stämma överens och inte stämma överens med den medvetna barnsynen. Därför anser vi att det är viktigt att synliggöra sin praktiska barnsyn. Dahlberg, Moss och Pence (2006) för fram att vår barnsyn konstrueras genom vår förståelse för vad barndom är och vad ett barn är och borde vara vilket kan kopplas till den medvetna och den omedvetna

barnsynen. Johansson (2003) belyser att pedagogers förhållningssätt till barn kan tolkas som uttryck för olika synsätt på barn. I pedagogernas redogörelse om barnsyn för de fram att barn vet och kan mycket, även yngre barn då de ges tid och stöd. De poängterar även vikten av att lyssna på barn som en betydelsefull del i barnsynen. Vi ser att det finns stora överensstämmelser mellan pedagogernas barnsyn och deras syn på inflytande vilket visar på att pedagogers barnsyn påverkar barns möjligheter till inflytande.

Då vi hade svårigheter att hitta forskning om barns inflytande i lek anser vi att den här studien tillför relevans för forskningen. Dessa svårigheter kan bero på att barns inflytande i lek tas för givet, vilket även de intervjuade förskollärarna uttrycker då de flera gånger under intervjun fick påminna sig om att frågorna behandlade barns inflytande i lek. När det tas för givet att barn har inflytande i lek blir det svårt att sätta ord på och synliggöra det. Resultatet menar vi kan vara till nytta för verksamma pedagoger i arbetet med att utveckla barns inflytande i lek. Genom att medvetandegöra begreppet inflytandets olika aspekter kan ett helhetsperspektiv av begreppet bidra till att utveckla arbetet med att ge barn inflytande i lek. Vidare forskning skulle kunna vara att observera hur pedagoger arbetar för att ge barn inflytande i lek med syfte att synliggöra hur den omedvetna barnsynen påverkar pedagogers förhållningssätt. Det skulle också vara intressant att intervjua barn om deras upplevelse av inflytande i lek för att på så sätt belysa begreppet ur barns perspektiv.

Referenser

- Arnér, E. (2009). *Barns inflytande i förskolan – en fråga om demokrati*. Lund: Studentlitteratur.
- Arnér, E. & Sollerman, S. (2013). *Kan barn förstå vad demokrati är? – inspiration och utveckling i förskolan*. Lund: Studentlitteratur.
- Bjurwill, C. (2001). *A, B, C och D vägledning för studenter som skriver akademiska uppsatser*. Lund: Studentlitteratur.
- Dahlberg, G., Moss, P. & Pence, A. (2006). *Från kvalitet till meningsskapande*. Stockholm: HLS förlag.
- Denscombe, M. (2009). *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. 2.uppl., Lund: Studentlitteratur AB.
- Emilson, A. (2008). *Det önskvärda barnet. Fostran uttryckt i vardagliga kommunikationshandlingar mellan lärare och barn i förskolan*, Diss. Göteborgs universitet. Göteborg: Univ.
- Granberg, A. (2009). *Småbarns utevistelse. Naturorientering, lek och rörelse*. Stockholm: Liber AB.
- Gustafsson, L H. (2011). *Förskolebarnets mänskliga rättigheter*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Hägglund, S. & Pramling Samuelsson, I. (2009). Early Childhood education and learning for sustainable development and citizenship. *International Journal of Early Childhood*, 41(2) ss. 49-63.
- Johannesen, N. & Sandvik, N. (2009). *Små barns delaktighet och inflytande – några perspektiv*. Stockholm: Liber AB.
- Johansson, E. (2003). Att närma sig barns perspektiv. *Pedagogisk forskning i Sverige*, 8(1-2) ss. 42-57.
- Johansson, E. & Pramling Samuelsson, I. (2007). ”Att lära är nästan som att leka” - lek och lärande i förskola och skola. Stockholm: Liber AB.
- Kvale, S. & Brinkman, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 2. uppl., Lund: Studentlitteratur.

- Pramling Samuelsson, I. & Asplund Carlsson, M. (2010). *Det lekande lärande barnet i en utvecklingspedagogisk teori*. Stockholm: Liber AB.
- Pramling Samuelsson, I. & Sheridan, S. (2003). Delaktighet som värdering och pedagogik. *Pedagogisk forskning i Sverige*, 8(1-2) ss. 70-84.
- Qvarsell, B. (2011). Demokrati som möjlighet i små barns liv och verksamhet. *Nordisk barnhageforskning*, 4(2) ss. 65-74.
- Skolverket (2010). *Läroplan för förskolan, Lpfö 98/10*. Stockholm: Fritzes.
- Tullgren, C. (2003). *Den välreglerade friheten: att konstruera det lekande barnet*. Malmö: Lärarutbildningen, Malmö högskola.
- UNICEF (2009). *Barnkonventionen. FN:s konvention om barns rättigheter*. Stockholm: UNICEF.
- Utbildningsdepartementet (2003). *Var-dags- inflytande i förskola, skola och vuxenutbildning*. (Departementsserien Ds 2003:46). Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Utbildningsdepartementet (2010). *Skollag (2010:800)*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Vahlersvik, M. (2008). *Var kommer barnen in? En studie om barns erfارande och gestaltande av inflytande i förskolan*. Masteruppsats, Göteborgs universitet. Göteborg: Univ.
- Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Westlund, K. (2011). *Pedagogers arbete med förskolebarns inflytande. En demokratididaktisk studie*. Lic.- avh. Malmö högskola. Malmö: Högskolan.
- Åberg, A. & Lenz Taguchi, H. (2009). *Lyssnandets pedagogik – etik och demokrati i pedagogiskt arbete*. Stockholm: Liber AB.

Bilaga 1

Intervjufrågor

Hur länge har du arbetat i förskolan?

När utbildade du dig till förskollärare?

Vad innebär barns inflytande för dig?

Vilka hinder/ möjligheter ser du med barns inflytande i lek?

Kan du beskriva hur du/arbetslaget gör för att ge barn inflytande i lek?

Skulle du vilja utveckla arbetet med att ge barn inflytande i lek, i så fall hur?

Hur och på vilka sätt diskuterar ni i arbetslaget barns inflytande i lek?

Hur skulle du beskriva din barnsyn?